

חיים בתנועה

מקום הולדתי — עיר גדולה באוקראינה, אשר נקראה לפני יקטרינוסלב ובה קהילת יהודים גדולה. היה זה יישוב צעיר כמו העיר עצמה, אשר התפתחה תוך עשרות שנים של שלהי המאה שחלפה, והיתה למרכז סואן של חרושת ומסחר. העיר שוכנת על הדניפר במקום שאיננו כשר יותר למעבר אניות, מפני שישנם בו מפלים ומערבולות. באותו מקום נבנתה אח"כ תחנת-החשמל הגדולה — דניפרופטרובסק.

בית-הורי היה בית טיפוסי של אינטליגנציה מתבוללת, אולי לא במכוון ומתוך רצון, כי אם למעשה, נגרף בזרם ההתבוללות. ההורים דיברו רוסית והילדים אף לא הבינו יידיש כל עיקר. אני למדתי יידיש בהיותי בתנועה. שירי-העם היהודיים קסמו לי וכך הגעתי לידיעת יידיש.

אל התנועה הציונית הובאתי ע"י חברים בבית"ס, גדולים ממני בכיתת לימודים אחת, שהציעו לי להתחבר לחוג ציוני בלתי-ליגלי. נענית מתוך סקרנות — הבלתי-ליגליות משכה אותי. המדריך עשאני, שנצטרפתי במקרה, לאיש תנועה מסור. זו היתה הסתדרות צעירי-ציון. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה היו בעירי 40 חוגים כאלה, שמתוכם היו שניים שעבודתם התרבותית התנהלה בעברית וביידיש, והיו צריכים לחפות על כל השאר, שרוסית שלטה בהם. עסקנו בהפצת ספרות ציונית, דלה, כאשר היתה אז. מכרנו גלויות עם נוף ארצישראלי, בולי הקרן-הקימת. הפעולות ההמוניות התבטאו בהעמדת "קערות" בבתי הכנסת ב"ימים הנוראים" וזה מתוך ריב וויכוח עם הגבאים.

התהפוכות בחיי-היהודים, המפנה הטרגי שחל עקב המלחמה עשה אותנו לתנועה המונית רחבה, המחפשת פיתרון לצרות יהודים. באותם הימים פקד ניקולאי ניקולאיביץ', דודו של הצאר והמפקד הראשי של צבא רוסיה על גירוש היהודים ממגוריהם ברוחב של 100 ק"מ לכל אורכה של החזית, שהגיעה ל-2000 ק"מ. הפקודה נתבצעה במשך שתיים-שלוש יממות. המוני יהודים נתפסו בכותנתם לעורם ונזרקו לקרונות-משא עם כתובת: "8 סוסים — 40 בני-אדם". הם טולטלו ופוזרו בחלקים הרחוקים יותר של תחום-המושב היהודי.

הייתי אז כבר תלמיד בבי"ס טכני גבוה, אחד מן השניים שהיו ברוסיה כולה, והיה זה בסיום בחינותי. יצאתי עם היוצאים לרכבת לקראת המגורשים שנזרקו ונפוצו על פני התחנות. כך "נסתיימו" בחינותי. היה זה המפנה בחיי תנועתנו כולה, שהיתה לכוח במסירותה להצלה, בדאגה למחסה לנוודים, בהגשת פת-לחם, בהחשת עזרה-ראשונה; ובהמשך שקענו בחיפוש עבודה. התמסרנו כמו כן לחינוך הילדים ולאירגון הנוער. כך נתפרשו וקמו בפנינו כל בעיות הקיום ועצם אפשרת הקיום של היהודים ברוסיה, ולא של רוסיה בלבד. השאלות לא היו מופשטות בשבילנו. אני במיוחד הייתי כל כך נתון ל"עבודה היומיומית", שלא נשאר לי זמן לפעולה הציונית הנורמלית שהתנהלה בתנועה ועל כך הוצאתי מוועד צעירי-ציון. אבל הימים ואשר אירע אז גידלו את תנועתנו ושינו אותה. היא נהיתה במשך זמן קצר לתנועה נושאת בעול ובדאגה לחיי יום-יום וחיפשה דרך ופיתרון — עיצבה פרוגרמה. נסתיימה התקופה הפרה-היסטורית של צעירי-ציון.

אחר-כך באה מהפכת פברואר ב-1917. בכל העמים וגם בעם היהודי, המונים חיפשו להם מפלגות. הם הבינו שיש צורך לעשות ולעתים נחפזו להשיג אחת שתיים כל מה שהחמיצו מאות בשנים. רצו לשנות באופן יסודי ומידי. כל מפלגה וכל מי שחשב את עצמו למפלגה — משכה המונים ולא רק מתוך סקרנות, כי ההמונים חיפשו דרך לפעולה. גדלנו

במהירות עצומה ותוך כדי כינוס הועידה השביעית הכל-רוסית-הציונית, קראנו גם לוועידה כל-רוסית של צעירי-ציון — קודם כל לשם הכרה הדדית והתארגנות. תוך מהלך הועידה שהיתה נתונה בערבוביה רעיונית ואי-בהירות אידיאלוגית, הסתמנו שלוש מגמות: אחת — ראתה את עצמה ככול כציונים כלליים, אלא שצעירים יותר, לכן אקטיביים יותר, אולי דימוקרטיים קצת יותר ובכך — תנועת-נוער ציונית, דימוקרטיית, אקטיביסטית. השניה — ראתה את עצמה כסוציאליסטית-עממית. ושתי קבוצות ביניים — אחר-כך התאחדו — שאמרו: אנחנו אישית סוציאליסטים, ואילו שולחנו עדיין לא הגיעו לכך ואנו רוצים להקים את התנועה בשםם ואתם. הפרוגרמה נכתבה אחר-כך כמעט אך ורק תוך כדי פעולה. אתן דוגמא — דבר ראשון שבו נתקלנו. עוד בוועידה היה לנו וויכוח גדול עם טרמינולוגיה מוזרה מאד: מה אנחנו, סיעה בפנים או סיעה בחוץ? סיעה בפנים — זה אומר, בעצם, סיעה בתוך ההסתדרות הציונית הכללית. סיעה בחוץ — מפלגה ציונית, אשר אמנם משתתפת בקונגרס וגם באירגונים ארציים של ההסתדרות הציונית, אבל עצמאית, הוכרע ברוב גדול שאנחנו סיעה בפנים. מזה היו מסקנות מידיות בזמן הבחירות לרשויות המקומיות הדימוקרטיות, שהתקיימו מיד אחרי זה. ההסתדרות הציונית הכינה את עצמה לבחירות לאסיפת הנבחרים — האסיפה המכוננת של רוסיה — שצריכות היו לפי התוכנית להתקיים עוד באותה שנה, בסתו. ההסתדרות הציונית ידעה שאפשר להעביר לשם צירים רק אם ילכו בבלוקים גדולים מאוד והחליטה להתחיל לבנות את הבלוק הזה בבחירות לעיריות. קראו לזה — „בלוק לאומי“. הוא כלל את כל מה שנמצא ברחוב היהודי כולו: הגבאים, הסתדרות הסוחרים, בעלי-מלאכה ועוד. תבעו מאיתנו ללכת יחד איתם. אחרי מלחמה גדולה, למשל בעירי, סיכמו שאין לנו ברירה ואני הייתי צריך להופיע, בשם החברה שלנו, במקום מכובד מאוד — השלישי ברשימה. הודעתי שאינני מוכן ואז — וזה אופייני לתקופת הילדות של התנועה — החליט ועד הסניף שאין בכך כלום. השם שלי אינו שייך לי, הם מצרפים את שמי לרשימת הנציגים, אבל הם מבינים לרוחי ומרשים לי לא להשתתף במלחמת הבחירות. ואמנם, עד היום האחרון שלפני הבחירות לא השתתפתי בה.

*

איך נאמתי יידיש בפעם הראשונה? הלכתי ברחוב וראיתי לפני בית-כנסת, 200—300 איש מקיפים אדם שעומד על כסא ונואם. היה זה אחד מראשי הבונד, מורה בגימנסיה העברית שהגיע מוילנה יחד עם כל הפליטים, מדבר יידיש עממית ונואם בחסד-עליון. שמו היה פושמן. אחר-כך עבר לקומוניסטים והוצא להורג באחד הטיהורים בתור נציג-אלטר-רוצקיסט. אני נתעכבתי והאזנתי. שמעתי שאינו מדבר כלל על עניני העיריה, גם לא על ה„בלוק“, הוא מדבר רק נגד ציונים וציונות. מבלי לחשוב הרבה עליתי על הכסא כשהוא רק סיים את דבריו. ברגע הראשון הרגשתי שאם לא אדבר יידיש, לא יתנו לי להוציא הגה מפיו. לא היתה לי ברירה וכך נאמתי את נאומי הראשון ביידיש. איכשהו יצאתי בשלום, כי רוב יהודי יקטרינוסלב דיברו יידיש כזו שכל מילה שניה ושלישית היתה במילא רוסית משובשת...

בוועידה הכול-רוסית של צ"ס נבחרתי למליאת-המרכז. ישבתי חודש בלנינגרד והתחלתי באירגון הפעולה. בדרכי חזרה הביתה נתקלתי בעוד אחד מהדברים שהיו אופייניים מאוד לאותה תקופה. הגעתי לקורסק, לשם הרצאה. באסיפה הציגו בפני שלושה אנשים ואמרו לי שזהו הועד של „רדיקל-פועלי-ציון“ במקום. שמעתי שיש איזה „יצור“ כזה שנוצר רק אחרי מהפכת 1917, אבל לא ידעתי בדיוק מהו. ביקשתי שיסבירו לי את הפרוגרמה שלהם והם ענו לי, ברצינות גמורה, שאינם יכולים לעשות זאת, הואיל והם שיגרו מברק למרכז באודיסה

שישלחו להם את הפרוגרמה ועדיין לא קיבלוה. אולם זאת ידעו שהם "רדיקל־פועלי־ציון"...

אגב, בתקופה יותר מאוחרת הם התאחדו עם צ. ס.

יקטרינוסלב היתה על גדה אחת של הדניפר שבמקום זה היה רחבו גדול מ־2 ק"מ. במשך כל תקופת מלחמת האזרחים, כמעט ללא הפסק, ירו מעברו השני של הנהר. במשך זמן קצר התחלפו השלטונות 20—25 פעמים, לכן גם הקשר היה נפסק מדי פעם, ובכל הזדמנות היינו מתעקשים להתקשר עם החלק שנותק.

צעירי־ציון היו הראשונים שהקימו את "החלוץ" מבלי לקרוא לו בשם זה. היתה ועדה פלסטינאית מרכזית, שהייתי חבר בה, והיא התחילה באירגון ההכשרות. ההכשרה הראשונה הוקמה בחווה הקלאית ע"י אודיסה. בפלך יקטרינוסלב ובפלך חרסון היו מושבות יהודיות חקלאיות ואנחנו שלחנו לשם אנשים. כשהתחילו הקשיים בערים בהשגת מזון, סידרנו גינות־ירק, שענו לאיזה צורך ממשי וגם איפשרו להתחיל בהכשרה ואם כי בצורה פרימיטיבית מאד. פעלנו גם למען עליה שהיתה בעיקר בריחה, מכיון שהגבולות עם המדינות החדשות שנפרדו מרוסיה נסגרו מיד, ומדי פעם היו גם חוצים גבולות פנימיים חדשים בין הנלחמים עם השילטון בתוך רוסיה.

למוסדות האירגון היהודי, האוטונומי באוקראינה, הופענו לא כחלק מההסתדרות הציונית — אלא כמפלגה עצמאית לגמרי. בקיוב, באסיפה המכוננת של יהודי אוקראינה, במליאת הועד הלאומי וגם בעבודה המעשית למרות שהיו לנו רק שני נציגים היינו פעילים מאוד. באותו הזמן העברנו את המרכז לחרקוב. היינו כבר אז מפלגת צ.ס. נטלנו חלק רב בפעולות הכלכליות שבעיר. בין היתר הקימונו שם קואופרטיב צרכני, שיכול היה להתחרות בטיבו ובאירגונו בטובי הקואופרטיבים הכלכליים. הקימונו בית־ספר עברי וגן־ילדים. ייסדנו הוצאת ספרים בעניני קואופרציה, בנק־עממי, שהפך למרכז של קופות־מילוה, בנקים עממיים, אשר לקוחותיהם היו בעיקר בעלי־מלאכה. כל פעולתנו היתה נעשית במרוצה על גלגלים, הואיל ובכל פעם קם מישהו להרוס את אשר בנינו — עקב מלחמת האזרחים שהיתה אז בתוקפה. כל רגע ניצלנו לאירגון ממשי של התנועה. בזה אולי היינו "אחדות־העבודה" ברוסיה טרם שידענו בכלל מה זה "אחדות־העבודה". אמרנו שהפועל היהודי צריך בעצמו ליצור את הבסיס להרחבת יכולת העבודה שלו. אבל תוך כדי מלחמת־האזרחים, קיבלנו מדי פעם שיעור עד כמה הדברים האלה בגולה, אינם נקבעים ע"י מה שאנחנו עושים, אלא ע"י אחרים שעושים בנו. זה נתן לנו יכולת לעמוד בפני הקסם של התקופה הראשונה של הבולשביקים, המביאים שלום ושוויון ומחר־מחרתיים הברה־סוציאליסטית, כביכול. עשינו ברחוב היהודי, באופן יחסי, גדולות, אם־כי לא נתקיים הנעשה ונשבר מדי פעם. ראייתנו זאת נתנה לנו גם את כוח עמידתנו האידיאית והממשית.

תחילה קבענו שאנחנו מכירים במשטר הנבנה במדינה. דרשנו רק דימוקרטיזציה, זכות השתתפות ככל המפלגות הסוציאליסטיות ואוטונומיה אמיתית בשביל היהודים. תחילה ראינו את עצמנו ליגלים. לחמנו על הליגליות שלנו, לחמנו לכן על הליגליות של "החלוץ". תקופה מסויימת כשהתחילו לרדוף אותנו, חילקנו את כל פעולתנו לשניים; חלק שהמשיך בפעולה הליגלית ובמלחמה על ליגליות וחלק שכבר הכין את הפעולה במחתרת. למעשה זה נתן לנו, למרות המכות העצומות, את האפשרות להמשיך בפעולה מאורגנת עד 1926—1927, אם־כי מתוך צימצום מוסיף והולך.

*

אותי אסרו בפעם הראשונה בוועידה הכול־אוקראינית של "החלוץ" הליגלי, שלשם

זהירות קיימנו אותה בהסתר. בחרקוב ישבנו שלושה ימים בלי לעזוב את הדירה על־מנת שלא ירגישו בנו. ע"י שער החצר תמיד היתה שמירה. והנה בלילה האחרון עזב השומר את השער והלך לאכול ובינתיים תפסו אותנו עם כל מה שהיה שם. החזיקו אותנו בג.פ.או. בחרקוב מספר ימים לא רב ושיחררו אותנו.

לאחר מכן העברנו את המרכז לקיוב ואני גוייסתי לעבודה כמזכיר. בינתיים נעשתה פעולה פרוגרמטית חשובה שהייתי שותף בה. היא נתנה את האפשרות מנוסחאות אין ספור להגיע לשתי נוסחאות. עבודה זו היתה בחלקה קולקטיבית, אבל סיימו אותה שניים. נוסחו מאה שאלות ותשובות פרוגרמטיות מופשטות ומסקנות מעשיות מהמופשט. לארבעים מהן אני כתבתי תשובות, אחרות — 60 היו משותפות. בין שני הוואריאנטים האלה התנהל במשך תקופה מסויימת ויכוח שנגמר בזה שהוואריאנט השני הפך למעשה לתשובה רשמית משותפת של כל התנועה, אם כי גם אנשי הוואריאנט הראשון אף במשהו לא הופלו — לא בזכותם להיבחר ולא בפעולה. אני תמיד אומר שהוויכוח היה בעיקר בנקודה אחת, על אות אחת, איך שהדבר לא ייראה "מצחיק" — האם אנחנו תנועה ציונית וסוציאליסטית או תנועה ציונית־סוציאליסטית. האם אלה שני דברים שונים שאנחנו מאגדים אותם מיכנית ואז מקום החיבור על נקלה ניתן לשבירה, או זהו דבר אורגני ואי אפשר לומר איפה הציונות שלנו סוציאליסטית והסוציאליזם שלנו ציוני ואין לשים פדות ביניהם. ומזה, כמובן, מסקנות בכל שטח המחשבה ובכל שטח הפעולה.

בקיוב אסרו אותי כמה פעמים ויש ענין לספר על אחד המאסרים האלה. עמדנו בהכנת ועידה־כול־רוסית. את החומר הכינונו בקיוב, אבל מסיבות טכניות הדפיסו אותו במוסקבה, שם היה לנו מעין מרכז־משנה. והנה באו אלי שני אנשים והביאו איתם אכסמפלר אחד מכל החומר הרב שהכינונו. גרנו אז בדירה גדולה בת 6—7 חדרים, בכל אחד מהם גרה משפחה אחרת. במטבח היו מרוכזים עצי הסקה של כל השכנים. כעשרים רגע אחרי שהשניים נכנסו נשמעה דפיקה על הדלת והופיע החוקר מהג.פ.או. שכבר נחקרתי קודם לכן על ידו, סגר את הדלתות ונכנס לחדרנו. היה זה בונדאי שעבר לקומוניסטים רק לפני כמה חודשים ונשלח לג.פ.או. בכדי לנסותו האם הוא בולשביק אמיתי. ואכן, הוא עשה עבודה זו כמי שכפאו שד, התבייש בה. הוא אמר שברצונו לבצע חיפוש בחדרנו. שאלנו אותו אם יש לו הוראה בכתב. התבלבל וענה בשלילה, אבל הודיע שיישאר אצלנו עד שיבואו יתר אנשי ג.פ.או. ואז לכל אחד שהיה דופק — היו 7—8 שכנים — היה פותח את הדלת ומרכז את כולם בחדרנו. בינתיים הספקנו להסתיר את כל החומר שהיה בידינו ואז אמרנו לו שאנחנו מסכימים שיעשה חיפוש, היות ואין לנו סבלנות יותר... בחיפוש לא נמצא כל דבר חשוב ובפרוטוקול נכתב: "בבית אינו מחזיק חומר". בכל זאת הושיבו אותי בבית הסוהר לכמה ימים. אחר כך בא פסק הדין של הג.פ.או. שהורה על גירוש. שוב אסרו אותי ושלחוני למוסקבה, משם העבירו אותי ועוד אסירים לזולוגדה, והודיעו לנו שאנחנו נוסעים עוד 350 ק"מ עד גמר קו הרכב ומשם נלך ברגל.

דרשנו שישאירו אותנו במקום עד להפשרת השלגים, בכדי שנוכל להפליג באניה וכאשר לא הסכימו הכרונו שביתת־רעב. ביום הששי לשביתה הם הסכימו שניסע רק עד קוטלס, תחנת הרכבת הסופית בקו זה. ביקשנו אישור בכתב. ביום השביעי הראו לנו אישור בכתב, אך לא הסכימו למוסרו בידינו, ורק ביום השמיני נתנו לנו את האישור. הפסקנו את שביתת הרעב ונסענו עד קוטלס. בית הסוהר היה בנין של שתי קומות, בנוי מקורות־עץ עם כמות פישפשים עצומה. הקיר היה ממש אדום, לא תארתי לעצמי שיכולים להיות פישפשים

בגודל כזה. כעבוד שבוע הודיעו לנו אנשי הג.פ.א. שאנחנו צריכים להמשיך ברגל. הראינו להם את האישור לדחיית המסע והם בשלהם: זה של וולוגדה, שייך למחוז אחר. אמרנו: שם רעבנו — גם כאן נרעב. עוד שבוע ימים עמדו איתנו על המקח ולבסוף נסענו לסולניצ'בודסק ושם ישבנו. כאן אני צריך לספר על איזה דבר, שעכשיו הוא נראה לי קצת מוזר, אבל הוא הציל יותר מ־6000 יהודים והביא אותם לארץ־ישראל.

*

היה לי כל הזמן קשר בלתי־ליגלי עם המרכז, גם כשישבתי בבית־הסוהר וגם כשנסעתי. קיבלתי מכתב שאני צריך לבקש מהג.פ.א. לאפשר לי, בגלל מצב בריאותי, לצאת לחו"ל. עניתי שלא אכתוב מכתב כזה. אני יכול רק לכתוב שישחררו אותי בכדי לנסוע לארץ־ישראל, אך אני לא אבקש לאפשר לי להיות אמיגרנט. אנשינו צחקו ואמרו שמה שאני מציע הוא, שהם יורקו את הדג למים. התעקשתי והם הסכימו שאנסה לבקש את שברצוני ואם לא ייצא מזה כלום הרי עלי לבצע את רצונם. כאשר בבה הגישה לממונה על כל המגורשים את הבקשה, הוא קרא לה ואמר: פלשתינה, מענין, תבואי בעוד עשרה ימים. כעבור עשרה ימים, כאשר היא חזרה, הוא אמר: בסדר. בדרך זו (אחר־כך קראו לזה "חילופים") יצאו כ־6000 נפש. תחילה נתנו לצאת לכל דורש, אחר כך התחילו להגביל, עד שנסתם המוצא לגמרי.

כאשר חזרתי למוסקבה החליט המרכז שעלי לנסוע דרך אירופה על־מנת לנסות להקים שם את התנועה העולמית מחדש. לכן, במקום סרטיפיקט לפלשתינה השיגו לי ויזות מעבר דרך לטביה וליטא. אגב, במוסקבה אמר לי המנהל של המחלקה הציונית בג.פ.א.: מה, אתה נוסע לאירופה? אם במשך שלושה ימים לא תשיג ויזה לארץ־ישראל — אשלח אותך חזרה. במשך חודש ימים היו נותנים לי כל פעם אורכה לעוד 3—5 ימים. גרתי במוסקבה חופשי ושם ראיתי בפעם הראשונה את "הבימה", מבלי להבין עברית. באותם הימים נכנסה לפעולה גם פשקובה, אשתו של גורקי, שהיתה מעין יושבת־ראש של צלב־אדום פוליטי, שבאופן רשמי לא הכירו בו, אבל התחשבו בו עדיין. לבסוף קיבלתי אישור־יציאה, שעל צידו השני היה כתוב שבעל המסמך הזה — אין חוקים אלו ואלה חלים עליו ואסור לו לחזור לרוסיה.

דרך לטביה הגעתי לליטא. בקושי רב קיבלתי שם את הויזה לגרמניה. הקימונו מחדש את ברית צ.ס. ואני הייתי למזכירה בברלין. תבעתי מהחברים כל הזמן לאפשר לי לעלות ארצה, אך זה נדחה מפעם לפעם. ב־1925 התאחדו צ.ס. ופועלי־ציון והוקם מרכז משותף עם שני מזכירים — ברל לוקר ואני, ושוב נתעכבה עלייתי. בסוף 1925, הודעתי שסיימתי חשבונותי עם הגולה ובתחילת חודש מרץ 1926 הגעתי ארצה, בעצם בתור "ייקה" עם סרטיפיקט שקיבלתי בברלין.

בארץ שוב התחילו אותן הצרות של עבודה ציבורית ולא עלה על דעת איש שאלך לקיבוץ. קיבלתי על עצמי רק את הטיפול במשלחת של צ.ס. שהיתה גם מקבלת את פני החברים שהגיעו ארצה במסגרת ה"חילופים".

נתמנתי מזכיר מועצת פועלי פתח־תקוה. בזמן חוסר העבודה הגדול הייתי בעצם הראשון שסידרתי את המשמרות של עבודה עברית ונאסרתי בקשר לפעולתי זו. התנגדתי לקו ההתנהגות של ההסתדרות שבשמה הופיע אז בן־גוריון, לפיה צריך לעשות הכול שהיהודים לא ישבו בבית־הסוהר. מנסיוני הקודם למדתי שישובה בבית־הסוהר הנה אחת הצורות של מאבק פוליטי. לא הסכמתי להישאר מזכיר המועצה והתפטרתי, אך את פתח־תקוה לא רציתי לעזוב, הואיל ושם נשאר מחוסרי עבודה רבים, שהיו רעבים ללחם. רציתי לצאת לעבודה, אך האיכרים הודיעו שגם אם יזמינו יהודים לעבודה הם ישלחו את כולם חזרה

אם אני אהיה בתוכם. במשך שלושה וחצי חודשים קיבלתי שלושה וחצי ימי עבודה: יומיים אצל פרידמן ביקב ויום וחצי בנטיעה באחד המושבים. אחר־כך התחילו בסלילת כביש פתח־תקוה — תל־אביב, עבדתי בזה עשרה חודשים וחליתי בצורה כזו שבעבודה פיזית לא יכולתי להמשיך יותר. שמוני אז אחד משני המזכירים של וועדת הביקורת של ההסתדרות, בזמן שההסתדרות היתה במלוא צביונה וועדת הביקורת היתה ראויה לה. ברגע מסויים החלטתי לשוב לעבודה. חשבתי ללכת לעין־חרוד, הואיל ורציתי ללכת למקום שיש בו כיתה מתאימה בשביל הבת רבקה, אבל במשך חצי־שנה לא קיבלתי תשובה, משום שזו היתה תקופה שכל חלק במשק פחד שמא יתווסף עוד אחד לקיבוצניקים או למשקיסטים, ובינתיים לא קיבלו אף איש. החלטתי לא לחכות יותר, רבקה נשארה אצל בבה ואני הלכתי ליגור, שם היתה קבוצה קטנה של חברי צ.ס. מרוסיה וגם הכרתי את בת־שבע ז"ל.

ההתרשמות הראשונה של חברי המשק היתה שאני לא אשאר זמן רב במקום מפני שהשתמשתי במילים מיותרות כגון: "בבקשה", "סליחה", "תודה", — אך הנה בכל זאת נשארת.

*

ליגור הגעתי בסוף הקיץ, בגמר הבציר. כרם א' של יגור נמצא אז בשטח בית־הספר ובניני המגורים של היום, בעברו השני של הואדי. מומחי המשק החליטו שלשם העלאת תנובת הכרם יש להביא זבל ערבי, כלומר אדמת "חירבה", שהכילה כמות גדולה של סיד. את האדמה הזאת היינו מביאים בעגלות מהתל, עליו נמצא כיום קיבוץ שער־העמקים. (אני מתאר לעצמי כמה קילקלנו מבחינה ארכיאולוגית). לאחר מכן היינו — אני ומשה כהן — מעמיסים את ה"חירבה" על אלונקה ומפזרים בין השורות. היתה זאת עבודה מפרכת. כל הזמן נמצאנו בתוך ענן אבק דקיק, שחדר לעיניים, לפה ולאף. כאשר העבודה הזאת נסתיימה השאירוני לכמה שעות לבד בכרם להוצאת יבלית בודדת. בתקופה זו הייתי חולם כמעט כל לילה כיצד מתוך אבנים מלובנות בשמש מציצה יבלית ירוקה מאד ואני רוצה לעוקרה ואינני יכול להגיע אליה — ממש כסיוט היה לי הדבר והייתי מתעורר כמו אחרי חלום בלהות. אני זוכר כיצד שלחו אותי בפעם הראשונה לרתום פירדה ולהביאה לכרם. הואיל וזה ארך קצת יותר זמן מהרגיל, החליט יהושע גלוברמן המנוח ללכת לראות מה קרה. הוא מצא אותי בחצי הדרך, עוד לפני הואדי. העמיד את העגלה ואמר: טוב שיצאתי לקראתך, כך לא רותמים. והוא נתן לי את השיעור הראשון איך לרתום פירדה לעגלה. תוך כדי העבודה בענף המשכתי בקשר עם החברים ברוסיה.

לפעילות ביגור נכנסתי תוך כדי התחלת הוויכוח על איחוד המשק עם הפלוגה. היה זה מאורע מרכזי בהתפתחות יגור. התנגדו לאיחוד הן בפלוגה והן במשק, אם כי במשק היתה ההתנגדות הרבה יותר חריפה. חושבני ששני שלישי מחברי המשק היו נגד. בחלקם מפני שהמשיכו לראות בחקלאות לא רק את הבסיס היסודי של הקיבוץ, אלא את הדבר היחידי כמעט שיש לפתח, והם פחדו שהאיחוד עלול לשנות את כל הכיוון של בנין המשק. נוסף לזה חששו מגידול בקפיצה. אנחנו רצינו להגיע לא רק להכרעה קיבוצית, אלא גם להכרעה אישית וזו היתה הפעולה הראשונה שבה התנסיתי. אחר־כך כשהייתי כבר מזכיר המשק ראיתי, כמעט כדבר של כבוד קיבוצי שתוך כדי האיחוד אף אחד לא יעזבנו. בכל זאת עזבו אותנו אז שתי משפחות ועמלתי קשה עד ששתיהן חזרו. אמנם בפילוג הקיבוץ שהיה אחר־כך שתיהן עזבו לבסוף. זו היתה בעצם הפעולה הקיבוצית החשובה הראשונה שלי.

מדי פעם היו מנסים להוציא אותי לפעולות מחוץ לקיבוץ. גוייסתי פעמיים, ערב הפילוג

במפא"י למועצת פועלי ת"א ולפרק זמן לוועד-הלאומי. אחרי קום המדינה הייתי בפעילות ממושכת במזכירות הקיבוץ כמזכיר הקיבוץ ואחר-כך עשיתי בעניני הביטחון בקיבוץ. ביגור הייתי מזכיר-פנים, בתקופה שהמזכיר מילא שורה שלימה של תפקידים, שכיום הם מתפצלים לנושאי-תפקיד מיוחדים. היה אז כמובן יותר קל מפני שהגרעין הפעיל של יגור היה גדול והדברים נעשו במחשבה קולקטיבית.

יגור התחילה במחלקת ההתיישבות של הסוכנות ברגל שמאל. היה וויכוח נוקב על גורל המשק. המחלקה דרשה שיגור תתן 50 שמות של מתיישבים והיא לא הסכימה לתת פחות מאלה שישנם במקום. בגלל זה שמונה שנים לא קיבלה יגור פרוטה ע"ח תקציב ההתיישבות גם של עשרים וחמש המשפחות המאושרות. אחר-כך התחילו מאבקים על גידול, על בנין שתי קומות עקב המצב הגיאוגרפי המיוחד של המקום. המחלקה להתיישבות טענה שזה פוגע באופי הכפרי של הנקודה. זה הגיע לעיתים עד לידי דברים אנקדוטריים — כאשר אנחנו בנינו את המקלחת החמה, החלטנו לעשות מחיצות בין התאים מזכוכית עבה ואטומה בלתי נשברת. זה היה יותר זול, יותר נקי ויותר יפה, אבל אנשי המחלקה לא הסכימו ועבר זמן רב עד ששילמו לנו את ההוצאות. על כל צעד ושעל הם חשבו שיכולים לתת לנו תוכניות עד לפרט האחרון ואילו אנחנו חשבנו שבשורה של דברים אנו מבינים יותר.

אחר כך ניטש המאבק על בי"ס טיץ. האיש שהבין ועזר לנו היה רופין ז"ל. אדם חכם ונבון, מבין לרוח אנשים שרוצים גם בעצמם להחליט. זה לא אומר שהוא לא היה מציג גבולות. דבר טיפוסי — פתיחת בי"ס טיץ. לפתיחה הזמינו את המושל הבריטי קיטרוץ, ובא גם רופין. קיטרוץ הגיע וראה שעל הבמה מתנוססים שלושה דגלים: דגל יהודי, דגל בריטי ודגל אדום. הוא סירב לעלות על הבמה ואמר לרופין שיסע תיכף אם לא יורידו את הדגל האדום. אמרנו: לא נוריד! זה דגלנו! לולא רופין היה הענין בוודאי מתפוצץ, אך הוא בחכמתו ניסח את זה יפה, הרגיע את המושל והדבר נגמר בכי טוב.

היה לנו נסיון חינוכי אחר וחבל שהסתיים — בית-הספר המחוזי, שנתן הרבה לתנועה. לא הספיק לנו הכוח ונוסף לזה באה גם תקופת המאבק. כל הנערים התגייסו לפלמ"ח. זה הסתיים לצערי קצת יותר מוקדם מהדרוש. לו יכולנו להתמיד בקיום ביה"ס אין שום-ספק שהיה זה מפעל חשוב מאוד.

בימי הטורקים ניסו אנשי הרכבת חיפה—חדד'ס לחפש מיים ע"י תחנת הרכבת שממולנו ומצאו מיים עליונים, מלוחים ומרים, עם אחוז גבוה של גפרית, שלא התאימו לגמרי לשתייה ולשימוש. לכן על כל בקשותינו לאפשר חיפושי עומק ענתה לנו הסוכנות, שחיפושים כאלה הרי נעשו ולפי התוצאות מאותם הימים אין הגיון בחיפושים נוספים.

את מי השתיה היינו מקבלים, כידוע מהקישון. עם גידול המחנה לא יכולנו להסתפק במעט המיים האלה, אשר בסוף הקיץ היו אף הם פוחתים. מי יודע כמה זמן היינו סובלים מחוסר מיים והמשק החקלאי היה ממשיך להיות אקסטנסיבי ומפגר, למרות תביעותינו במשך שנים, לולא יהודי אחד, משוגע לדבר — לחיפושי מיים. זה היה אחד החלוצים בשטח קידוחי הבארות בארץ, קבלן קידוחי המיים, המהנדס בילוך. הוא הציע לנו ולסוכנות לבצע את הקידוח על אחריותו הוא, כלומר: אם לא ימצאו מיים ראויים לשימוש לא יחזרו לו הוצאותיו, ואם כן ימצאו — ישולם לו לפי תנאים מסוימים, המתקבלים על הדעת. את הקידוח הראשון החליט להפסיק מחוסר סיכויים למצוא מיים ולהעביר את הקידוח למקום אחר יותר גבוה ושם באמת נמצאו המיים. ראוי האיש שביום חגנו הארבעים נזכיר את שמו בתודה ובהוקרה. בהגיעי ליגור שיכנו אותי בחדר בצריף. גרנו שם ארבעה אנשים: זוג, חברה ואני. בקושי

עמדו שם ארבע מיטות וארגז של תפוחי זהב. שנים נדדתי מצריף לצריף, כאשר מדי פעם השכנים שלי מתחלפים ורק אחרי חמש־עשרה שנים קיבלתי חדר בבנין לרשותי הבלעדית. היה זה הישג חשוב ביותר.

*

עברו שלושים ושלוש שנים מאז הגעתי ליגור. השתנו מאז הרבה דברים. יגור גדלה והתרחבה לאין ערוך. ואנחנו? אולי עייפנו לפני הזמן. מעטים היינו אז, יצאנו לשנות את העולם ואילו עתה מסתבר לעתים שגם את עצמנו לא שינינו כדי הצורך, אם־כי בנינו משק וחוללנו גדולות. רשות הדיבור והמעשה ניתנת עתה לדור הצעיר — לדור הממשיכים.

י. ברייהודה

(מתוך ספר יגור)

